

ИЗДАНИЕ 4/82
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
КНИЖКА II.

ЧЪРТИ

ИЗЪ

ЖИВОТЪТЪ

И

ЗАПИСКИ

НА

АТАНАСЪ ИВАНОВЪ,

бивший учитель въ Стара-Загора.

„Дяло за народа“.

СЛИВЕНЪ

Печатница на вѣстникъ „Българско Знаме“

1885.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

ЧЪРТИ
изъ
ЖИВОТЪТЪ
и
ЗАПИСКИ
на
АТАНАСЪ ИВАНОВЪ

Роденъ сѣмъ на 1810 год., 12 Февруарий отъ родители Българи, отъ православно вѣроисповѣданіе, въ градътъ Стара-Загора (Ески-Загра) или, както ся казваше по едно време, Желѣзникъ. Кръстенъ сѣмъ билъ въ черквата Въведение Прѣсвятія Богородици, въ махалата Акарджа.

Въспоминаніе за блаженното дѣтнество е всекому сладко; всекой обича да говори и да се замислюва за минжлото си дѣтнество — сѣщия челоувчески рай, изъ когото сѣдбата и деннитъ злоби по-подиръ ни изгонвжтъ, за да станемъ плавци на оуи море, което всивца съ голѣми опасности сме принудени да прѣплуваме. Отъ друга страна ний — старитъ, които прѣ-

живяхме азинитѣ на тежкото робство и бѣхме очевидци и на много горчиви сълзи, сме длъжни да прѣдадемъ на младото си поколение тежкитѣ и боленитѣ въспоминания на едно минѣло, пълно съ горчивини, за да се поучатъ съ туй за цѣната на свободата, за голѣмитѣ жертви на нашата Освободителка.

Най-първитѣ впечатления отъ дѣтството ми сѣ за Даалинитѣ или Кърджалинитѣ, за които слушахъ дѣда си Атанаса да приказва, че ходили по градове и села и правили безчестни грабежи и бѣди на Християнитѣ. Тѣхнитѣ най-главни главатарии сѣ били: Сара-Фенетъ, вотураакъ, Токатчиолу Гушацъ-Али, Пазавантолу, родомъ Бошнякъ и други. Тѣ се явили най-първо при Хаскюй, около Узунджово, а вклучвали почти 20 год. Въ него време било вжрли мъжки и черни денѣе за Българитѣ на всекадѣ. Пазавантолу билъ най-силната подпора на Кърджалинитѣ; той свалялъ войводи, пашии и не са боялъ отъ самия Султанъ. Достигналъ до Видинъ и обладалъ околността му. Съкълъ пари, наречени пазаванчета. Той приемалъ при себе си и Български войводи, като хайдукъ Велка, заедно съ дружината му и др., които го познавали за главенъ господарь надъ себе. Градътъ ни по туй време управлявалъ нѣкой си капуджи-башии Х. Мехмедъ ага (1800 г.) Той за да отбрани градътъ отъ рѣченитѣ злодѣйци, заповѣдалъ да го обградятъ на около съ широки зидове, а по градскитѣ жгли да поставятъ кули. Той нарѣдилъ и Българи, и Турци да пазятъ градътъ, и да отгонватъ неприятеля съ орѣжие. Кой-

то отъ Българитѣ, повикавъ за тая служба, нѣмалъ орѣжие, трѣбвало да продаде нѣщо отъ имота си, та да си го набави. И баща ми билъ принуденъ да си продаде лозето, за да си купи орѣжие. Той ми приказваше, че прѣди да се съгради оня зидъ около градътъ, Кърджалинитѣ изгорили веднажъ цѣлата чаршия. Азъ доварихъ и занемнихъ една часть отъ оградата и кулитѣ; тѣ имахъ мазгали (дунки) наврѣдъ, които служехъ за стрѣление. Едва прѣди дваестъ години оградата се съенна съвсемъ. Неприятельтъ се е промѣждалъ всекога на 2-3 часа на далечъ отъ градътъ. Но забѣлѣжете, че всека поѣзда надъ неприятельтъ, всеко отгонване на Кърджалинитѣ бѣше работа повече на Българитѣ, а не на Турцитѣ, защото и тия бѣхъ наклонни на грабежи и лоши работи, а не на рѣдъ, какъвто бѣше установенъ. Рѣченния Капуджи башия, за да смири и убие тая наклонность на Турцитѣ, налагаше строги наказания на виновницѣтъ, като заповѣдваше да ги душатъ, или изгарятъ ноцѣ въ кюлханитѣ на банитѣ. Нѣговата власть въобще въ управленнето на градътъ бѣше независима отъ нищо и отъ никого; той не познавалъ другиго за по-голѣмъ отъ себе. Часть отъ властта си бѣше повѣрилъ на нѣкой си чорбаджи Георгу Пухоолу, за да управлява Българското население на градътъ. За тоя башии ми се изразяваше „че прикачвалъ и откачвалъ хора отъ вѣже.“ Разумѣва се обаче, че и нему прилагалъ наказателнитѣ си мѣрки, щомъ видѣлъ за нужно. Помня, една вечеръ, като замивавахъ по край чер-

къята, видяхъ много събрани хора на едно мѣсто. Любопитството ми ме докара до тоя купъ, и какво да видя? — Чорбаджи Георги носятъ четирма на тезгере къмъ къщата му. Приказвахъ, че Кануджи башията го много биль: други казваха, че се разболель въ тъмницата и пр. Нѣкои го укорявахъ, като казахъ: „горко му дошло, каквото прави, това и намѣри.“ Вѣроятното бѣше туй, че Кануджи-башията за нѣкъква погрѣшка въ длъжността, зановѣдалъ да му се хвърлятъ нѣколко тояги на гърбътъ. Тия „нѣколкото“ докараха го и въ гробътъ.

Наведохъ тоя примѣръ, за да посочя на примѣрното правосѣдие на Кануджи-башията, въспоминание отъ което питаеть и до днесъ старитѣ ми съграждани. Но и заслугитѣ му за градътъ сѣ голѣми. Той зановѣда очистването на Бешъ-Бунарекиѣ водоводи (канали) и рѣсподѣленieto на водата по разни мѣста изъ градътъ. Той съгради много чешми и нарѣди за тѣхъ здрави доходи за поправянieto имъ. Разумѣва се, че венчкитѣ добрини за градътъ ставахъ на гърбътъ на Българитѣ, или макаръ на тѣхна смѣтка. Конецътъ на разправката за моя Кануджи-баши, толкозъ добъръ на мѣстото си за тогавашнитѣ обстоятелства, е че бѣше испратенъ отъ тогавашний Султанъ въ Никополъ да съгради тамошната крепость, която и до днесъ съществува и въ която се положилъ за вечна отпочивка.

Слѣдъ востребването на Кърджалинтѣ сполѣти раята друго ало — тежкитѣ данѣци и голѣмитѣ ангари (робуванія). Майка ми приказваше, че баща ми си

продаль къщата въ махалата Акарджа за 56 гроша и приматарския диогенъ въ Узунъ-чаршия за 25 гр., само да се избави отъ тежкитѣ данѣци и ангари. Въ 1814 г. на пролѣтъ при туй зло се пренедедни и немолимата чума (нарѣчена „голѣмото чумово“). Християнитѣ намерили случай да се разбѣгатъ по лѣсеститѣ села на колиби, нѣ като заплаћилъ вѣвкой за една цѣла година харачътъ и данѣкътъ си напредъ; тогазъ се даваше мило за драго само да ся избавятъ отъ Божието наказание и варварско угнетение. Въобразете си, каква сърдцераздирателна сцена представлявахъ сиромаситѣ, когато нѣмаше кой да купи за една ничтожна цѣна часть отъ имота имъ. Припомнювамъ си, какъ бирникътъ Панаѣотъ и потурпакътъ Узунъ Ахмедъ ходѣхъ по улицитѣ съ вързопъ четили на рамиѣ да събиратъ царския данѣкъ. Тѣ зимахъ черги, бакъри, женски навизи отъ шията, ушитѣ и рѣцѣтъ на женитѣ съ васила и псувание. Баща ми слѣдъ като си заплати данѣкътъ, остави градътъ и съ нѣколко еродници се установихме при селото Ахнево въ Молновата Курия (3 ч. на югъ отъ градътъ). Тукъ оставахме до есенята. Болестята прѣстана, но никой още не се възвръщаше въ градътъ. Турцитѣ съ сила ни карахъ да се приберемъ въ къщитѣ си; който нѣмаше къща, даваше му се съ една малка цѣна. Разумѣва се, че тия мѣрки не се ваѣхъ отъ други съображения, нѣ просто за да има жители, които да работятъ и да плашатъ данѣци за изредитѣ си братия. Баща ми бѣше щастливъ, че не се

възвръна тутакси въ градътъ, но остана въ селото Ахнево. Следъ малко той си купи няколко нивы, захвана ступануваннето, а освѣнъ туй ходѣше по ближнитѣ села като малтъкъ приматаринъ да продава кърши (момии), разни платове за сукмани — всички стока, колкото можѣше да се наговари на единъ конь и съ него заедно.

По това време се посвихъ Манафитъ, нарѣчени Дели-Башини, които не бѣхъ друго освѣнъ прѣобразени Кърджалии; тѣ носѣхъ дълги до $\frac{1}{2}$ аршинъ калпаца, ходѣхъ отъ село на село да се хранятъ и да грабятъ, каквото улучятъ. Когато си отивахъ отъ нѣкоя къща, тѣ земахъ глоба за туй, гдѣто сѣ ги нахранили — зѣбно право (дишъ хакъ). Какъ теглихъ женитѣ, момитѣ и младитѣ момчета, какъ бѣгахъ и се криѣхъ, догдѣ се махнѣхъ отъ селото имъ; колко бой и хули прѣтърпѣхъ тѣхнитѣ родители: всичко туй не можете си прѣдстави, а перото не може да облече, въ прилична форма и ви го съобщи.

Отъ времето на тия Манафи азъ самъ помня туй, какъ ставахъ стража на родителитѣ си и какъ се криѣхъ отъ тѣхъ. Баба ми ме качваше на една круша и ми думаше: „гледай, пиленце, наоколо, щомъ чуешъ да тукъжѣ тюмбелеци и виднѣхъ Манафски шенки, да ми кажешъ, синко! Само глѣдай по-скоро да слезешъ, за да бѣгамъ въ Молинова чифликъ“. Тоя чифликъ бѣше голѣма добрина за селото ни. Той бѣше обграденъ околорѣзъ съ яжки зидове, имаше около 30 стаи и нѣколко високи кули съ магалы, а въ кулитѣ бѣхъ

пригответи всекога пушки за отбрана. Щомъ се доближавахъ Делибашинитѣ, на часътъ се свиквахъ жени и дѣца въ чифликътъ и се затваряхъ вратитѣ му. Азъ много добръ помня, че сме нѣкога празнували въ него цѣло село Въскресение и други святи дни. Селачитѣ заедно съ пазхритѣ си въ време на опасността изкачвахъ се на кулитѣ, вземахъ пушкитѣ въ рѣцѣ и пазѣхъ да не навлизватъ Делибашинитѣ въ селото имъ, за да обиратъ и горѣтъ. Тогазъ тѣ стрѣлѣхъ върху тѣхъ и ги проиждахъ изъ селото. Манафитѣ имахъ очи на чифликътъ и търсехъ възможността да го изгорѣтъ. За пуждно считамъ да похваля на любезний си читателъ съгласнето и рѣшителността на тогавашнитѣ селачи Българи. Всеко село си имаше по една вѣрна неизмѣнлива дружина, която си откъсѣваше най-повече за честиа на Българина, за оскръбление на чистиа му семейний животъ. Въ таквазъ дружина бѣше и баща ми въ настоящето село — прощавайте, че хваля и баща си — и зная, че доста мръсни Турски души се испратихъ на оня свѣтъ. Помня, че баща ми сѣдя и затворенъ почти една цѣла година въ Загорската тъмница за единъ хайта и мръсникъ, който бѣше убитъ мѣжду нашето и още едно друго село. Тоя проклетникъ Турчинъ стоѣше въ селото ни, до като изрѣдѣше всичкитѣ къщи, гдѣто имаше хубави булки и моме, които трѣбваше да му стоятъ на крака и да му наливатъ ракия. Благодарение на единъ бей (Шепишчината), комуто майка ми носѣше всека срѣда ичимикъ, млѣко, по двѣ гър-

вета масло и нѣкога и двѣ торбѣйки пари; най-сетне благодарение на двѣ най добри крави и единъ червентъ отхраненъ конь, баща ми можѣ да се откопчѣе и да си избави живота. Да те пази Богъ отъ Турека райска добрина, всичко се свършва, а тя не прѣстава! Слѣдъ избавлението си баща ни помисли за двамата си сина, за менъ и по голѣмия ми братъ, да ни приготви добра бѣдняна. А нѣгъ къмъ туй баща ми позналъ и избралъ учението. Той ни испрати въ градътъ да се учиме; ние се установихме въ чичова ни дѣдовъ дворъ, въ Акарджа махала, близо при бабина граденъ метохъ.

Баща ми ни прѣдадѣ на тогавашнатѣ учители братия Михин и Сиву, Попеки синове, поръча имъ да ни варжатъ и учятъ и имъ дадѣ прѣдилата за нѣколко мѣсеца. Началото бѣше тежко, методата бѣше още по-тежка. Захванахме съ *азъ-буки-веди глаголъ*, и едва ли туй изучихме въ продължение на една година, учителитѣ ни оставихъ. Продадохъ бащината си къща и заминахъ за Филибе (Шловдивъ). Тукъ понаучихъ Гръцкия азикъ и слѣдъ нѣколко години отидохъ въ Букурещъ, гдѣто приѣхъ учителска служба и прѣведохъ нѣколко Елинеки книжки на ново-гръцкия езикъ. По-подиръ тѣ станахъ много прочути въ Букурещъ и се наричахъ Астаделфи Христидисъ. Слѣдъ заминаването на първитѣ ни учители, ний отидохме при даскалъ Петра Раснопа. Той ни поръча дѣска за писание, тѣй наречена панакида, която приличаше на буквата У; тя бѣше отъ дѣбово дърво и доста дебела,

та можѣше да се остъртва и изново употребява. На нея захванахъ да пиши изученитѣ слогове **Бра, Бре, Бро, Бри** и пр., сетнѣ слѣдвахъ нѣколко нови *матии* (уроци), до като достигнахме до прочитъ, и тогасъ получихъ букварче да се уча съкратени църковни имена, като напр. *Бгъ, Богъ, Бже, Господъ* и пр. При Раснопа учението ни траѣ още по малко време, защото той глѣдаше по-много да шие кожуеи, а не да ни учи. Ний го оставихме и отидохме при другия учителъ въ градътъ ни, при Твърдявцеца П. Христа, въ Черквата Св. Богородица. Съ тоя учителъ дѣйствиелно ний улучихме, защото той ни глѣдаше яко добръ, държѣше ни строго въ наука и въспитание. Разбира се обаче, че отъ Паусеницата, Свѣтчето и малко смѣтане повече не уловихме. Тоя ни учителъ побѣгна въ Влашко, по причина че бѣше прѣселѣванъ отъ Туреката злоба.

Помня твърдѣ хубаво, че тоя ни учителъ ме би ведижъ, защото бѣхъ се катерилъ на таванитѣ на черквата, за да си взема дебели книги, за обличание на учебнитѣ си книги. Тия дебели книги, на които сжмъ тогасъ толкозъ малко значение отдавалъ, бѣхъ стари ржковиеи на дебели книги и кожи (пергаментъ) — драгоценна Българска старина! По Гръцка лукавщина и Българска глупостъ тия ржковиеи въ 1837 г. се заровихъ въ темелитѣ на черквата св. Богородица, когато тя въ сжщото лѣто ся подновяваше. По тоя и други начини губѣше Търновскій Митрополетъ Иларионъ Българскитѣ старини (Търновската библиотека изгоря на 1838 г.), че послѣ прѣдадѣ Богу праведната си Пастирска душа. Богъ да го сѣди!

Мѣстото му е да спомена повече за тогавашнитѣ наши учители и за методата имъ въ ученнето. Учителитѣ ни бѣхъ доста, та затова можѣхме да ги мѣниме, и най-сетнѣ като изрѣдихме венчки да излѣземе и сами да не се знаеме гдѣ сме, едва да можемъ да пишемъ криво-лѣво името си и да смѣтаме $2 \times 2 = 4$. Причината на туй ще търсиме въ неприготовеността на тогавашнитѣ учители, впрочемъ въ тогавашнитѣ обстоятелства. Учителитѣ ни имахъ ограничени по за тогавашнитѣ времена доста широки познания. Тѣ ни учиха туй, което знавхъ: букварь, часословъ, науеница, псалтирь и апостолъ; писанне и смѣтанне оставѣхъ най-подиръ като специалность, — всѣкому недостъпна. Цѣлото туй учение се подраздѣляше на толкозъ дѣла, колкото учебника. Ний не прѣминувахме отдѣления, или классове, но букварь, часословъ и пр. И на години не гледахме — упасть бѣше свобода на ученнето. Учителя малко го бѣше грижа, че тоя, или она не се учили, но интересувахме се да се искаравтъ какъ-да е учебнитѣ книги по-скоро, защото за всякоя се получаваше награда, като: кърпа (чевре), пишкиръ, риза и всѣкога на крайтѣ пѣщичко завързано. И заплатата на учителитѣ бѣше първообразна. Тѣй като тогазъ всѣкой, който се учѣше трѣбваше да плаща, разумѣва се, че учителтъ, колкото повече ученика привличаше, толкозъ по-добрѣ се цѣвили познанията и трудътъ му. Училищната плата не бѣше годишна, но мѣсечна, спорѣдъ прѣдмета отъ разна цѣна. За букварьтъ се пла-

щаше по 1 гр., за науеницата — по 2 гр., за псалтирьтъ — по 3 гр., за апостолтъ — по 4 гр.; за смѣтанне и писанне се плащаше особно и както се пазарѣхъ. Отдѣлно учение отъ туй бѣше приготовленето за священникъ и то исклучително въ селата Шишка и Енина. И тѣй, който пожелаѣше да се рѣкопологи, трѣбваше непремѣнно да дойде въ едно отъ тия села, да изучи свѣтчето, за да знай, кой день има нова мѣсечина, кой день е празникъ; ще изучи сетнѣ требникътъ, за да знай, какъ се венчава, свѣва, да чеге на болни, лахуси и др.; най-подиръ оставаше черковното пѣние и рѣдътъ въ черквата. Разумѣва се, че на тогавашнитѣ времена, когато Гръцката бѣше въ цѣлната си сила, а особено въ градоветѣ, Български Священници отъ Българско училище бѣхъ рѣдко.

Училищнитѣ здания бѣхъ въ най-кривитѣ и затѣтитѣ градеки улици, за да не се познаваше, че съществувахъ, защото много турчета ходѣхъ да правитѣ смущения. Тѣ се градѣхъ при черквитѣ, или въ простѣ кѣщи, гдѣто се случѣше, но все се вардѣше да сѣ малко отстранени отъ главни улици и мегдани (площади). Тѣ носѣхъ само името училище, а пралива згодность — съвѣмъ никакви. Тия, които се намирахъ при църквитѣ поне имахъ много прозорци и джечени подове; тия обаче, що бѣхъ изъ махлитѣ, въ нищо не отговаряхъ. Тѣ имахъ само по два — три малки прозорци, налѣпени съ книги; не постлапи съ джеки, а имахъ огнище, за да се кладе огънь съ дърва, които

репка сутрина донасяхъ ученицитѣ. Благодарение на огнището и на честото отваряне на вратата, — нийкъ можехъ да се гроятъ двата отъ омърсенинѣ въдухъ. Малко спрува да се говори за съгледъ по прозорцитѣ, защото само името му се добръ знаеше; по негдѣ ѣмахъ на прозорцитѣ си прилъпени малки късове, колкото да се вижда къмъ ижнитѣ врата.

Училищниятъ рѣдъ и приподаванетоъ бѣхъ по слѣдующий начинъ: като додѣхме въ „школото“, насѣдвахме кой гдѣто завърѣше на голата земя, а калфата (надзирателъ) — единъ по-напрѣдъхътъ ученикъ — ни нагледваше догдѣ дойдѣше учителтъ. Той дохождаше когато щѣше, сѣдаше на дървении си простѣ столъ; ако додѣше по-ранко, кажѣше ни да мълчимъ и захващаше да си шне ищо — обикновенно тогавашнитѣ учители бѣхъ и терзии — , а ако късно, тогасъ тутакси захващаше да ни вика единъ по единъ, за да ни „алакен“ (прѣмѣни урокътъ); никога обаче не испитваше самъ венца ни, а особно когато бързаше да си свърши терзийската работа, та калфитѣ испитвахъ останхлитѣ ученици, по какъ слѣпо и на двѣ на три! Учителтъ мѣжду туй ни смѣлчаваше съ звукътъ „сесусеу“ и най-подиръ попиташе калфитѣ прѣдѣхъ ли ни уроцитѣ. Всѣкой отъ читателитѣ може да си прѣдстави, какви дѣтиски интриги и игри се въртѣхъ при казаннето на урокътъ прѣдъ калфитѣ! Слѣдъ уроцитѣ идѣхъ наказанията за малки и голѣми грѣшки, прѣдставени отъ калфитѣ. Правото за наказание принадлежѣше само на учителитѣ.

За малки погрѣшки бѣхъ ни по рѣдѣтъ, или по краката съ прѣчки; за голѣми обаче ни стѣсаха краката въ фалаци *) и учителя бѣше колкото щѣше; по нѣкога ни караха да стоиме прави, като ни турѣха подѣ бредата на два краи наострена клечка; нѣкога ни карахъ да стоимъ на единъ кракъ, или обѣсвахъ на вратѣтъ ни колека торба, пълна съ камъни.

Подиръ наказанието ставаше отпущѣ за обѣдъ, а като се пахранѣхме, врьцахме се тутакси въ училището, и догдѣ дойдѣше учителя ни, обикновенно навечерь, ний правѣхме каквото обичахме, т. е. какво то ни бѣше най-драго, като на двѣца. Слѣдъ обѣдъ нѣмаше никога прѣмѣняване на уроцитѣ, учителтъ дойдѣше, извикваше веднажъ, дважъ своето „сесусеу“ и наказваше ни да си прѣговоряме заданенна отъ сутрѣнѣта урокъ и си сѣдаше пакъ на работата. И ний приговаряхме като викахме на гласъ б-а-ба, в-а-ва и пр. — повече вика, отъ колкото учение.

Въ училището ни имаше до 40 ученика, а въ пѣлпѣ ни градъ можѣхъ да се наберхътъ до 200-300 ученика, въ нѣколко училища. При това нека забѣлѣжи, че при всѣко отъ тия училища на-да ли имаше по десетина ученика, които се учѣхъ на Българ-

*) Една върлина, на която бѣше прѣзъ двѣ дупки, на растояние около 30 сантим, надѣната привързана на два края дебела врьвъ. Прѣзъ увисналата врьвъ вкарвахъ краката, които, като осучахъ врьвѣта около върлината, се прѣстъгахъ.

еки, другитѣ се учѣхъ по Гръцки. Българекитѣ ученици бѣхъ отдѣлени отъ Гръцкитѣ; само когато се учѣхме еливахъ се всичкитѣ ни гласове отъ Български и Гръцки звукове. Првътъ туй врѣме преобладаваше Гръцкима и въ живота, и въ училищата, и въ черковитѣ, а захвана да се върени едва отъ 1845 год. Сравнете, читатели мои, вѣтхото съ новото, радвайте се, трудете се и бъдете благодарни, че ете се родили въ благополучно време; защото вашитѣ полъзни трудове нѣма да останатъ безъ плодове. —

Около 1818 год. Търновския Митрополитъ Иларионъ бѣше испратилъ въ градътъ ни свой Епископъ, нѣкой си Аксиполеосъ, който, за да ни погръчи съвѣтъ, доведе единъ Гръкъ изъ «адитѣ» за «добъръ» учителъ, който ни и привлече къмъ себе. Но за наше щастие той неможѣ да ни удържи на много време. Говорѣше ни, помня, постоянно и само Гръцки: *метопоя* (то бѣше да се обърнеме съ чело къмъ него), *та херіа опистенъ* (ржцѣтъ отзадъ) и пр. Ние, като не му разбирахме, оставихме го, завърнахме се пакъ при първитѣ си учители, а той слѣдъ малко време си отиде.

Тия безпорядъци и погръчвания нагневихъ баща ми, та ма зема отъ училището, като ми каза, че ми било доста «като нѣма да ме направи поитъ» и ме дадѣ при брата ми да се учя на сапунарство. Азъ «отидохъ на масторъ», но неблагодаренъ. Стояхъ нѣколко години въ сапунарството, но най-сѣтѣвъ достигнахъ да убѣдя баща си да ме даде на второ да се

учя. Него време се появи първата Българска книжка *Рибното букварче*, отъ покойния х. Петра Берона. Българитѣ неможѣхъ да се начудятъ и нарадватъ на туй, че имаже вече и Българска книга, та я разграбихъ до една. Послѣ отъ Анастаса Стояновъ: Цвѣто-собрание; отъ Фотияшъ перидичес. любословие, 1844 год.

Слѣдъ това на 1821 год. се отвори война мѣжду Турци и Гръци, тѣ нарѣчената *Мора-Кавгасъ* или за вѣра. Тогазъ много пострадахъ Християнитѣ въ Тракия и на другадѣ отъ варваритѣ. Турцитѣ тогазъ побѣсѣхъ на всѣдѣ, обрахъ оржнето на Християнитѣ, както правѣхъ обикновенно, когато се видѣхъ и най-малко застрашени. Събрахъ и се записахъ въ градътъ ни около 600 души доброволници. Прѣводителитѣ на тия — двама бейовски синове — забихъ своитѣ прапорци при Ески-джумия и при Утъ-каванъ и свикахъ доброволцитѣ съ тѣпани и зурни, които нѣколко дни деи и поцѣ свирѣхъ. Прѣзъ туй врѣме чувахъ да се говорѣше, че Турцитѣ щѣли да избиятъ нѣколко отъ по личнитѣ ни граждани, защото ужъ правили немемени споразумения съ Гръцитѣ, за да вѣстанятъ и Българитѣ въ едно и сѣщо време съ тѣхъ върху Турцитѣ, та да ги истрѣбятъ. Това бѣше пакъ, разумѣва се, Гръцка клѣвета. Правителството даже затвори нѣколко отъ по-влиятелнитѣ Българи граждани, и поитъ Х. Дима Чакмака (Владика векили), който бѣше рѣшителенъ и дѣрзостенъ Българинъ, та можѣ да избави много други отъ бѣсилото.

Събранитѣ туреки добровољци, за които по-горѣ стана дума, се приготвлявахъ за война съ Гърция повече отъ 40 дни, а прѣзъ туй време улицитѣ обраснахъ съ бурени, защото никой не смѣеше да падне по нѣтъ. Башибозуцитѣ взѣмахъ на хората най добритѣ коньо почти безъ пари, както и мешинени дисаги, юмурлуци, ябени дѣшове (дѣлги калцунѣ) и др. Тѣ ходѣхъ даже съ гавди по керамидитѣ да играятъ хоро, и тежко и горко на тогава, който имъ надѣше въ рѣцѣ, възсѣдахъ го, като му турѣхъ юзда въ устата и пр. Тѣ убихъ х. Столна и Кьоръ Стайка, бакалина. Най-сетѣ замвнахъ за Гърция, дѣто и мюзона оставихъ косятъ си. Слѣдъ нѣколко време, като се завърнахъ, доведохъ съ себе нѣколко момичета и момчета плѣнничета, на нѣкои даже и съ майки-тъ и ги раздадохъ изъ бейскитѣ къщи. Него време живѣеше въ църквата Св. Богородица нѣкоя си баба Кивия. Тя бѣше много устѣта и знаѣше добръ и турски языкъ; съ своето искусство много да говори тя бѣше си отворила вратата на всякой харемъ; сполучи да избави много отъ споменатитѣ грѣцки дѣца изъ харемитѣ и чрѣзъ общината тя ги тайно прѣпращаше въ с. Каваклий съ единъ юнакъ попъ. Тя посѣщаваше ханжмкитѣ ужъ да прося петмесь, а между туй се уговарваше съ плѣнничетата и ноцѣмъ ги отвеждаше. Разумѣва се, че Турцитѣ правѣхъ изслѣдованія изъ градътъ слѣдъ изгубване на всеко дѣте, но неможахъ да узнаятъ майсторскитѣ дѣла на баба Кивия. Отъ тия плѣнничета двѣ момчета и едно момиче

че се потурчехъ, а едно на име Дрочко остана и работна въ градътъ, гдѣто и днесъ живѣе въ семейството.

Слѣдъ това прикърватъ в Руско-Турската война въ 1828 год. Приготвляванъ за войната три нѣколко години; нанави, оръжия и нѣмаши мунувахъ и отивахъ за Варна, Шомонъ, Саластра и Русчукъ. Всякой християнинъ турѣваше тѣкалъ да даде жито за „Надѣшаха“ и туй нѣщо мѣстена, които нѣкогъ добитъкъ, посѣхъ на градътъ чакъ до Шумонъ. Руситѣ въ тия войни успѣхъ. Генералъ Добачъ Забалканскій прѣвзѣ Едирне безъ бой. Тогачъ каменитѣ Турци бѣгахъ като отивахъ доста принуждено на бѣдени Българинѣ. Слѣдъ сключаването на мира, въ прѣлѣта Руситѣ си отидохъ и съ тѣхъ заедно се прѣселихъ много Българи съ фамилиитѣ си въ останки Бесарабия, а особено отъ Сливенско. Прѣдъ дожданшето на Руситѣ вѣнчѣо бѣше сѣтка, послѣ обаче на вѣнчѣо цѣната се възкачи, както стана и слѣдъ послѣдната война.

Слѣдъ тия размирѣца на войната дойдѣтъ въ градътъ ни двама калуѣри отъ Св. Гора, Иванчо и Данилъ, побѣгнали, както казвахъ, отъ страхъ отъ Абулабутъ-паша, който бѣше онустошалъ нѣколко Св. Горски мѣнастири. Тѣ бѣхъ родомъ Българи отъ-къдъ Сливенско и Жеравненско. Разказвахъ, че като останѣли сираци, майкитѣ имъ ги даде на Св. Горски таксилдиоти да ги учятъ, а тѣ да имъ слугуватъ. Иванчо билъ обикнатъ отъ старецитѣ си, затова можѣлъ на нѣгово издържане да иде въ Солунъ на

Гръцко училище. Следъ като научилъ Елинекий языкъ, завърналъ се пакъ при старецътъ св. Данаилъ се училъ само въ манастирътъ. Въ градътъ ни тия калуѣри не се задържѣхъ обаче, отидохъ къдѣ Дунавътъ съ намерение да минѣтъ въ Влашко, но туй бѣше невъзможно, защото по него време бѣше запрѣтено да се пускѣтъ Българи, а особно священници. Ръченитъ, следъ като си лугали и трудили много, уверили се най-сетнѣ, че пѣма да могѣтъ да минѣтъ въ Влашко и затова останѣли въ Турко: Данаилъ въ единъ отъ Балканскитѣ манастири а Иванчо, като минува прѣзъ Търново и Казанлъкъ дохожда въ Стара-Загора и тукъ се услови за учителъ на Елинекий езикъ. Въ градътъ той се застоа около 50 години. Следъ малко дохожда и Данаилъ въ градътъ ни и взема да учи дѣца на български и съ мѣсечна заплата. Азъ, като се усѣщахъ още слабъ въ тогавшната наука, рѣшихъ да се запиша пакъ въ ученичеството и прѣдпочетохъ българския учителъ Данаила, отъ колкото Гръцкия Иванча, макаръ да се намерихъ нѣколцина, които ме прѣдумвахъ къмъ тогози. Новия ми учителъ, следъ като ме распита, що сѣмъ училъ и какво знаа, посѣвѣта ме да захванѣ отъ начало. Мѣчно ми бѣше туй, но подиръ узнахъ, че бѣше полезно. Какво чудо, читателю, като се усѣтихъ единъ день, че можъ свободно вече да прочитамъ на матерния си языкъ, че можъ да пиша на книга, че можъ да смѣтамъ съ 4-тѣ дѣйствія! А колко бѣхъ блаженъ, кога се удостовѣри да пѣя въ черквата. Тѣй усиленъ вече

нѣколцина ученици прѣвѣме прѣдложенето на прележния си учителъ да учиме и Славянекий языкъ. Туй захванахме да прѣписваме уроци отъ една рѣкописна Славянека Грамматика и свършихме третѣ и частъ.

Следъ това пощѣ ми се да отвора училище и азъ да учи Българчета. Наѣхъ си една проста къща въ махалата Акарджа отъ Х. Пошъ Саидя. Бѣхъ новъ учителъ и менѣ прѣдетоѣше съ голѣмъ трудъ да си спечеля една добра прѣпорѣка и достатъчно число ученици. И така на 1833 год. азъ наѣтихъ въ първата си учителска дѣятелность. Прѣди всичко си раздѣлихъ ученицитѣ на по-възрастни, съ които повече се занимавахъ, и на по-млади, които прѣдадохъ повече на помощника си Даскалъ Паню. Захвавахъ да обучавамъ въ прочитъ, писанне и смѣтанне, а съ туй разналохъ стария обичай на своитѣ съвременници учители. Съ тая новостъ азъ подражавахъ бившия си послѣдний учителъ.

Следъ 4 години наустихъ учителствуванieto си. Слухъ се разнѣсе т. е. че въ Габрово Рилекий Калугеръ Неофитъ отворилъ ново училища по Даяка-стереката метода (по-подиръ нарѣчено взаимно учение). Добрата прѣпорѣка на туй ново училище възбуди въ менѣ охота да станѣ пакъ ученикъ. Убѣдихъ родителитѣ да ми дадѣтъ позволенето си да идѣ въ Габрово съ туй обѣщанне, че тоя пѣтъ малко ще се зава въ чужбина. А като скърбѣхъ да остава събранитѣ и обученитѣ си до нѣгдѣ ученици

въ една неизвѣстность, поставихъ на мѣстото си пай-силния и прилежния си ученикъ съ условие да ги учи само догдѣ се завѣрна. Той добръ застъпни мѣстото ми, както се подирѣ увѣрихъ; затова и го взѣхъ за другарь, когато отворихме по взаимната метода училището въ въ махалата Св. Никола (1841 г.). И така на 1837 г. на Авг. 1, оставихъ градътъ Стара-Загора, щомъ се бѣше появила чумата и като бѣхъ захванѣли да подновяватъ черквата Св. Богородица. Въ Габрово пристигнахъ благополучно и на другъй день отидохъ да се прѣдстави на новия си учитель отца Неофита. Той се зарадва и ме приѣ благосклонно. Като му се обѣщахъ, че ще бѣдѣ постояненъ, трудолюбивъ и смиренъ ученикъ, каза ми: „*Блажено дяло еже избралъ еси, аще совершиши*“. Послеъ ме благослови за добръ успѣхъ и записа въ първий классъ. Отецъ Неофитъ Рилскій е единъ отъ четирѣ учени Рилски монаси, които помогнахъ въ тогавашнитѣ времена на народа ни за пробужданнето, едно съ учителствуваннето си, друго съ списване на книги. Тая заслужила за насъ четирица сѣ: Неофитъ Рилскій, Давидъ, Константинъ Христовъ (Сжчана) и Христати Павловъ. Сжчана Константинъ учѣше нѣколко Македончета въ Букурещъ; Христати учителствуваше въ Свищовъ; Давидъ бѣше таксидиотъ въ Загора; Неофитъ пѣкъ учителствуваше на разни мѣста. На 1846 г. градътъ ни се ошастливя да услови Отца Неофита за учитель, но не мина много тогавашния Търновекий Митрополитъ Неофитъ го пропѣди по клевета отъ

Гръцкия учитель въ градътъ ни, Андона Сюрмилията. Прѣди това Отецъ Неофитъ бѣше испратенъ отъ мѣнастирътъ за таксидиотинъ въ Казанлъкъ, да просѣщава народа, да събира милостиня и да капи поклонници за мѣнастирътъ. Прѣди да застъпни въ тоя сѣпостъ, той трѣбваше да иде въ Търново при тогавашния Митрополитъ, Иларионтъ, да вземе благословия и пандакуса, понеже Казанлъкъ зависѣше тогавъ отъ Търново. Протосингелътъ на Митрополита, тогавъ нѣкой си дѣдо Неофитъ, прѣдстави Отца Неофита като лично лице и ученъ човѣкъ — прочутий Неофитъ. Владиката, самъ като се увѣрилъ за голѣмитѣ познания на отца Неофита, а особно въ Гръцкия языкъ, казалъ му, че не е за таксидиотинъ и че ще му даде съсемъ друга работа. Той намисли да испрати отца Неофита въ Букурещъ да прѣведе Ланкастерската метода*) на Български и сетѣ да го настави за учитель въ Габрово. Тѣй и стана. Това не излѣзе обаче отъ добрата воля на Митрополита Илариона, по отъ сил-

*) Основана отъ Англичани, братия *Bell-Lancaster*. Нарѣчена още взаимна метода, защото по нея ученицитѣ могатъ да се учатъ взаимно (пѣ-силнитѣ учатъ пѣ-слабитѣ) подъ надзора на единъ само учитель. Тѣй единъ учитель може да постига за 800 д. ученика. Главната цѣль на тая метода е да бѣде ученето пѣ-евтино и приетжно особно на сиромашкитѣ дѣца. Затова Ланкастерската метода бѣше расиностранена по цѣла Европа. Въ Българско въведена отъ Неофита Рилскій въ Габрово. Тая метода захвърлихъ новитѣ педагози, затуй защото по нея прѣподаватъ собственио ученицитѣ нѣща, които научили, но не знаятъ какъ да прѣдадѣтъ и изяснятъ на пѣ-слабитѣ ученици.

ното подкаиванне и настояване на братия Мустанковци и Априловци, родомъ Габровци. Тъ бѣхъ застрашили Илариона, като му казахъ, че другоиче нѣма да бѣде Митрополитъ въ Търново, ако не приеме желанието нѣтъ, да испрати Отца Неофита въ Букурещъ при тѣхъ да прѣведе Даниастерската метода и сетиѣ въ Габрово да нарѣди училище самъ подъ покровителството на Илариона. Неофитъ на драга воля приѣтъ прѣдсѣженне и слѣдъ като прѣсѣди нѣкое врѣме въ Букурещъ, като прѣведе и нареди пужднитѣ таблици и книги, върна се въ отечеството си по 1833 год. и отвори първо училище въ Габрово, въ което по-сетѣ и азъ вѣстѣнихъ като ученикъ. Като учитель Отецъ Неофитъ бѣше примѣренъ човѣкъ: учитель, който добръ познаваше длъжността си, а особно високото си послание — да вдѣхне въ насъ увѣдомение за дълителностъ въ пробужданне на тоя народъ, отъ когото той и ний проназнаахме и комуто бѣше дълъ отдаденъ. Неуморимъ бѣше въ работата си въ училището, и у дома си. Уединенъ и отдалеченъ отъ животътъ служеше единствено на високата си задача, даже и съ извънрѣдна воля. Всичко въ него бѣше, което се изисква отъ добръ учитель: и въ училището, и дома си виждахме въ него добродѣтелности и образецъ на съвършенъ човѣкъ. Дома си обикновенно съдѣше прѣдъ запялитѣ рѣчици на дѣдай си язици и неуморимо събирате материалъ за языкътъ ни. Слѣдъ нѣколко години Английското Миссионерство покани Отца Неофита чрезъ Гръцкия Митрополитъ въ Търново да прѣ-

веде Новия Заветъ отъ Гръцки на Български. Прѣводътъ се поднесе на Митрополита, който го прѣгледа и потвърди за да си даде подъ печатъ. Като излязе обаче на свѣтъ тоя тежъкъ трудъ на Отца Неофита, Гръцкия Патриархъ отъ завистъ и злоба го провъгласи за невѣренъ, още повече той го прокълна, ужъ защото противорѣчелъ на Евангелската наука. Отъ Габрово по причина на чумата (година ?), Отецъ Неофитъ замина за Цариградъ, сетиѣ подиръ малко за Рила и ученицитѣ му тутакси се разпръснахъ. Азъ не щѣхъ да се върна дома си, защото знаехъ, че родителитѣ ми вече вѣмаше да ме оставятъ да се уча, и заминахъ за Свищовъ. Тукъ намерихъ Христана Павлова и тутакси захванахъ да се уча при него. Не трая обаче много време, учителятъ ми се сбута съ махазелитѣ и училището се затвори. Азъ не искахъ да се наемамъ, тутакси постѣнихъ при новъ учитель, при Маполака Васкидова (отъ Мелевикъ), отъ когото захванахъ да приемамъ уроци на гръцки и български езикъ (гръцка граматика и прѣводъ отъ гръцки на български). Слѣдъ година и нѣщо повече, ето че и тукъ довтаса чумата. Накъ ново прѣвѣстие. Хората се разбѣгахъ по кѣрищата, ний мнозина ученици — въ селото Орешъ, което бѣше населено съ българи Православни и Павликени. Слѣдъ като прѣвѣдѣхъ нѣколко мѣсеца до Августа въ колиба огиравахъ се рѣшително за Свищовъ при нѣкой си Александръ, Сръбския Комарашинъ, който бѣше испратенъ отъ Сръбския Князь да събира пари по

Дунавскитѣ крайбрѣжия за камѣкъ-соля и да ги испраца въ Сърбия. Тоя човѣкъ, който ми стана познатъ чрѣзъ учителя Манолаки, съ добрината и любовта си къмъ менъ стана причина да замина за Букурещъ. Извади ми пашапортъ въ Неболъ (Никополъ) и ме прѣврати прѣзъ Дунава въ Могилницъ, отъ гдѣто слѣдъ като надържѣхъ 40 дни карантина, заминяхъ за Букурещъ. Тукъ надорихъ съотечественцитъ и първитѣ си учители Михини и Сива, прѣименувани сега „Автаделѣи Христидесъ (братия Христови)“, които учителствувахъ, и освѣнъ туй и прѣвждахъ разни книги на грѣцки езикъ. Слѣдъ нѣколко дни отъ пристиганieto си въ Букурещъ запознахъ се съ Зааралията Георги Куковъ, който бѣше дошелъ при прочутия тогавъ Елински учитель Митилиней да се учи и сетнѣ му бѣше помощникъ. Азъ се придружихъ при него и още съ нѣколко Влахчета слѣдвахме при Митилиней повече отъ година. Но ето ти пакъ свѣтовна бѣда! Георги се разболѣ, азъ похарчихъ подиръ лѣкуванieto му венчкитѣ си пари, а найподиръ се принудихъ да го заведа въ болница-та. Сега оставахъ безъ пари и задължѣхъ даже и за къщата си. Въ силно недоумение какво да правя, чухъ че тукъ живѣяли нѣкои си Мустаковци, петима брата, родомъ отъ Габрово. Едина, Христо, бѣше личенъ Българинъ, познатъ съ консули и съ Влашкия бей; втория, Никола, бѣше свършилъ военна наука въ Россия; третия, Костянтинъ, защищаваше Българитѣ прѣдъ Влашкото правителство; останалитѣ

двама брата бѣхъ на нѣкакви служби. Живо се интересувахъ тия Българи за събужданieto на съотечественцитъ си и както подиръ се утѣрихъ, голѣми жертви полагахъ за постиганне на добрата си цѣль. Прѣставихъ се на братия Мустаковци — бѣхъ благосклонно приети. Испитахъ съчувствително съотечественieto ми и ми помогнахъ. Господарѣтъ порѣча на слугата си да дойде съ менъ, да разчисти смѣтката ми и да ме заведе на тѣхния „Габровски“ ханъ, а менъ — да се явя слѣдъ три дни. Заповѣдта на щедрия си благодѣтель испълнихъ, като му се прѣставихъ въ урѣченото време. Прѣзъ тия три дни, както по-подиръ се научихъ, благодѣтелитѣ ми расчитвали за менъ хората отъ къщата, гдѣто живѣхъ. Тоя нхтъ разговорѣтъ ни тутакси почна съ туй, гдѣ бихъ желалъ още да се уча — въ Одеса или при Отца Неофита, който между туй се намираще въ Копривщица. Условията за Одеса ми се видѣхъ много тежки и затова прѣдпочетохъ да отида при Отца Неофита, съ задължение да учителствувамъ 6 години нѣгдѣ въ Тракия, а прѣдпочтително въ Стара-Загора. Извади ми се пашпортъ (тогавъ на Влашки, Грѣцки и Турски езикъ), дадохъ ми се пари и 50 Мразови Грамматеки, отъ распродаванieto на които имахъ да поерѣщамъ нуждитѣ си. Раздѣлихъ се съ добродѣлитѣ си Христа и Никола и се пустихъ на пътъ за Копривщица. Въ новопланирания градъ Александрия намерихъ стария си учитель поитъ Христа Твърдиченица, сетнѣ въ Свищовъ — учителя Манолаки. Въ Га-

брово заварихъ Х. Захария, замѣстникътъ на Отца Неофита, отъ наущанието му, за което по-горѣ стана дума. Тукъ спорѣтъ както ми бѣше поръчано отъ братия Мустаковци, распитахъ за върежътъ на училището и съ едно писмо, потвърдено и отъ Настоятелството, дадохъ свидения за него на благодѣтелитъ си. Въ Габрово оставихъ нѣколко Граматики; въ Карлово се видѣхъ съ учителя Райна. Прѣзъ Сопотъ и Клисура най-сѣтъ стигнахъ въ Копривница. Прѣдставихъ се на Отца Неофита, прѣдадохъ му прѣпоръчителното и му съобщихъ повинитъ за братия Мустаковци, за Габровското училище и пр. При Отца Неофита заварихъ около 30 ученика, мѣжду които помня: Калиста Луковъ, Геровъ, Атанасъ Чолакътъ, Стефанъ отъ Самоковъ, Захария отъ Клисура, Панаѳотъ, Христо Вълковъ Пулекътъ отъ Копривница и още нѣколко Рилски калугерчета. Първия отъ тия, по заповѣдта на братия Мустаковци, се испрати въ Габрово на мѣстото на учителя Х. Захария, който бѣше оставилъ училището. Отецъ Неофитъ ни прѣдаваше Славянски языкъ по Граматиката на Мразова, като правеше сравнение съ Български и Гръцки языкъ, а Аритметика, География и История по рѣкописъ. Слѣдъ една година почта Неофитъ се повика отъ отците на рилски манастиръ да прѣподава на младитѣ калугери. Твърдѣ трудно ний се примирихме съ сѣдбата си да изгубимъ драгоцѣнний си учителъ, и като се простихме съ него, разотдохме се. Азъ се оженихъ прѣзъ Цловдивъ за родний си градъ, съ цѣль

да се основа тукъ за учителъ. Като срѣснахъ обаче годѣни етъки отъ елинизма, който тукъ токо по върауване най-силно, заминахъ за Габрово, като извѣстихъ за туй благодѣлитѣ си братия Мустаковци. Въ Габрово получихъ писмо отъ Христа Мустаковца, съ което ми се заповѣда да остана при оитния вече учителъ Калиста като помощникъ.

Габровското училище въ туй вр. ме (около 1838 и 9 год.) се подържаше отъ помощи и отъ приходи отъ свои имущества (воденици и докени). То имаше около 120 ученика, расподѣлени въ взаимно училище и два класса. Учението въ взаимното училище приготвуваше ученицитѣ въ четение и писане. За тая цѣль служѣхъ печатани таблици, съставени отъ отца Неофита, по които ученицитѣ общо се учѣхъ да четѣтъ, а за писане — писалици чинове съ пѣсѣтъ, слѣдъ тия плочени таблици, а най-сѣтъ перо и книга. Класното учение обѣмаше: Грамматика (на отца Неофита), История, Аритметика и Землеописание. Слѣдъ една и половина година отъ дохожданието си въ Габрово дойдохъ въ Стара-Загора за празникътъ Въскръсение. По настояванието на нѣкои граждани, а най повече на Х. Господина Славова и Иванча Стояновъ, рѣшихъ да остана вече въ родний си градъ. Писахъ на Настоятелството въ Габрово, че наущамъ училището имъ по настоявание на съгражданитѣ си. Доста дълго време съгражданитѣ ми се занимавахъ съ трудното начало — урѣждането на едно общо училище въ градътъ. Азъ мѣжду туй се заловихъ

частно да преподавамъ на нѣколко ученика, като бѣхъ за помощникъ първий си ученикъ Минчу Бачова.

Но да видите какъ стана отварянieto на първото общо градеко училище въ Стара-Загра! Въ градътъ ни се намираше прѣзъ туй време нѣкой си попъ Иванъ Елено-Разградскій, живописецъ. Той бѣше поиниканъ отъ гражданитѣ ни да „посише“ святитѣ образи (иконитѣ) на черквата Св. Богородица. Азъ се познавахъ съ него добръ. Приказвалъ ми е, че родомъ произлиза отъ Елена и че баща му притежавалъ — века е позволено да кажемъ — искусството да сѣче лъжливи турски желтички (барбутчета). Правителството узнало затова, но баща му съ дѣцата си забѣгналъ въ Разградъ и тукъ благодарение на Руско-Турската война, можѣлъ да спаси себе и чадата си. Слѣдъ войната тѣ прѣминали заедно съ Руситѣ въ Россія. Тукъ попъ Иванъ, като билъ отпърво пригответъ до колкото можѣлъ, изучилъ живописството. Ведижъ, като се разговарялъ попъ Иванъ съ съотечественникътъ ни Александръ Екзарха Х. Боевъ за господствующия тогазъ въпросъ — за училище и учители, дошла дума и за менъ. Последния, като не ме познавалъ, пожелалъ да ме види. Повиканъ отъ слугата на попъ Иванъ, прѣдетавихъ се Александру Екзарху. Разказахъ му гдѣ и що схмъ се училъ. Помня като днесъ, че добръ устоѣхъ и на неочаквания иснитъ, на който ме подложи непознатия ми до сега господинъ. Прѣведохъ му на

български грѣката дума *камергимени ги* (добръ уработена земя), *филопонос* (трудолюбивъ) и нѣколко прѣдложения. И на Български языкъ му сирѣгнахъ нѣколко глагола. На раздѣла Екзарха ми обѣща, че ще ме прѣпорѣчи, гдѣто трѣба. Слѣдъ нѣколко дни се научихъ, че Александръ Екзарха, Х. Господинъ Олавоу и Иванчо Стояноу се събирали нѣколко нѣти съ нѣкои по-влиятелни граждани по въпроса за общото училище въ градътъ и че най-сетѣ останли съгласни да урѣдятъ таквоу училище по образецъ на Габровското. Тая новина произведе у гражданитѣ голѣма радостъ, която по-чувствително се отражаваше въ срдцата на сиромаситѣ, тъй като падна отъ тѣхъ тежкия товаръ, да плащѣтъ айлѣци за дѣцата си еднакво съ по-богатитѣ граждани. И така по настояванието и рѣководението на гореспоменатата троица и съ волата и жертвитѣ на родолюбивитѣ граждани, на 1 Мартъ 1841 г. се отвори училището въ махлата Св. Никола. Трѣбаше още да се доставятъ отъ Габрово нуждитѣ книги и учебни пособия, кодкото тогазъ съществувахъ. За тия бѣхъ испратенъ азъ заедно съ Тодорака Х. Косевъ. Слѣдъ завръщанието ми захванахъ се уроцитѣ. Изискваше се сега двойно усилие въ работата, едно за да можѣше нововведеното дѣло да спечели нуждната прѣпорѣжка и друго — да се прѣвъзможе даже у нѣкои хора завнеть у мрачната имъ съвестъ. Слѣдъ три мѣсеца трѣбваше да се прѣдетави на гражданитѣ уснѣхътъ на първото туй общо училище. Труденъ бѣ-

ше тоя опитъ за лицата, които се наѣхъ въ прѣмото участие въ дѣлото, но колко по-утѣшително бѣше за тѣхъ, когато на уречениия денъ се показва дѣйствителността прѣдъ очитѣ на много граждани, че ученицитѣ въ толкова късото време се намерихъ доста добри приготовени въ прочитъ, краснописание и смѣтанне. Тогавъ мнозина излѣзохъ отъ съмнението си, че прѣдирителото дѣло ще се развали; още повече тѣ сега се причислихъ въ рѣдътъ на първитѣ участници въ дѣлото. Туѣ бѣше нуждния цотикъ за по-добра урѣдка на училището. Отъ цѣлий градъ върволичѣхъ двѣца въ общия храмъ, числото на ученицитѣ въ едно кжео време се удвои, така щото едва ли венчикѣтѣ можѣхъ вече да се помѣщаватъ въ сѣщото здание. Благодарение, че до 1848 год. се нарѣдихъ сѣщи училища въ махлата Акарджа, сѣтиѣ въ Св. Димитрий и най-сѣтиѣ въ Св. Троица, та ученицитѣ се разнодѣлихъ на четири мѣста. Менѣ останахъ въ Св. Николското училище около 150 ученика, съ които сега можѣхъ повече да работа и така до достигна по-добрь усилѣхъ, още повече като ми се достави и единъ помощникъ, отъ когото отдавна се нуждаѣхъ.

На 1850 год. се съгради ново голѣмо помѣщение за училище, въ махалата „Св. Никола“, въ което се прѣподава до послѣдното разоряване на градътъ ни. Въ него се помѣстихъ основното училище и се отвори хъ классове. Азъ оставихъ взаимното училище и захванахъ да прѣподавамъ на отворения I кл. въ Св. Никола. Въ сѣщото време, помня учѣше, въ главното

училище въ Акарджа Константинъ Раповъ отъ Пловдивъ, комуто Александъръ Екзарха платише 10,000 гр. заплата. Той билъ учителъ по-прѣди въ Сърбѣя въ Княжевитѣ сѣнове Михаила и Милава. Слѣдъ еключването на втората учебна година (1849—50 г.) замина за Цариградъ. Отъ туѣ време захвана урѣждането и успѣването на градското ни главно училище въ Св. Никола. То бѣше зачало на класическо учебно заведение, и съ време, като се е доби съ нови и по-добри учителски сили, достигна до положение да раздава едно съразмѣрно на обетъ ателствата образование, плодътъ отъ което бѣше чувствителенъ още въ първѣтѣ 6 години прѣди войната, още повече слѣдъ таа и до сега, когато — нека ми бѣде позволено да кажа истината — отъ всичкѣтѣ ни градове Стара Загора изамади съразмѣрно повече учители и службани. Не малко бѣше и влиянието на туѣ училище върху гражданѣтѣ въ туѣ време, когато еднизма далеко и широко бѣше се расклонилъ въ чисто българскѣтѣ семейства. Ученицитѣ ни, проникнати отъ чистонароденъ духъ, знаѣхъ и наѣхъ своето и ежитѣ свои убѣждения расѣвахъ мѣжду свои роднини и съграждани. Отъ туѣ слѣнце за градътъ ни погледнахъ много граждани и се приготовихъ искрено, дѣтели дѣйци за битвитѣ, които прѣдстояхъ на българинѣтѣ и които дѣйствително се приключихъ а Феверь и подъ Балканѣтѣ

Въ края на тия си зайиски ще изложя имената а всички учители, както и учителки, които сѣ учи-

тествували въ градътъ ни прѣзъ 40 години, на което учителствувание (отъ 1841—1881 г.) Понекже той синецкъ не е съставенъ отъ нѣкои рѣдовни занески, а само спорѣдъ туй колкото наметата ни е удържала до сега, моля, извинете въ случай, че забравил нѣкого да спомена.

Мѣстото му е да поговоря за женското образование въ градътъ ни. Най важното тукъ е чрѣждането на главното ни Дѣвическо училище, което своевремениво бѣше отъ най-шрвнитѣ въ Българско. Главна причина, за да се учрѣди Дѣвич. училище въ градътъ ни бѣхъ протестанскитѣ мисловнери. Извѣстно е, че когато мѣжду Българи и Гърци се отвори религиозната борба, надойдохъ въ отечеството ни доста Панистаси и Протестанти съ цѣль да отвориятъ Българитѣ отъ старата нѣмъ бащинска вѣра. Обаче народността и вѣрата у Българитѣ е едно цѣло, което не търпя дѣленне. Ето защо масеята на тѣзи хора не намѣри здрава почва у насъ. Прѣзъ все това тѣ не се оставихъ безъ ошито. И въ нашии градъ дойдѣ туй време нѣкой си Англичанинъ — Байнгтонъ (1858 г.). Той говорилъ на шрвния общинарь Х. Господинъ Славова да го повика въ общината да съобща, че ще отвори Българско дѣвическо училище, въ което даромъ ще се учятъ дѣвицитѣ и да я моля за прѣпорѣка и съдѣйствиеніе у гражданитѣ. Х. Господинъ Славовъ обаче тутакси отблъсналъ неканшето му, като казалъ, че общината и градътъ самъ ще си подържа дѣвическо училище. Въ кѣсо едно време се возпа, че Байнгтонъ

дошълъ да лови риба въ мѣтна вода. Той нѣ една доста голѣма къща и захванѣ да държи проповѣди, или, както самъ казваше, „да сѣе скрито слово Божие“. Байнгтонъ умѣеше да привлича хора; особено внимание настроякъ нѣмъ младитѣ и дѣвоици. Въ малко време той улучи да привлече въ училището си дѣко църквитѣ на нѣколко сиромаси Българи и доведе за тѣхъ учителка Англичанка. Една вечеръ около 2 часа по турски милосѣята му дойдѣ у дома ни и ме помоли да приема да уча новата учителка български, като ми обѣщаваше много добра заплата. Азъ му отказахъ, като се извинихъ съ туй, че съмъ зналъ съ толкова служби, што и вощѣ сѣмъ принуденъ да работа. Ако се не лъжи, цѣльта му бѣше да ме отдѣли отъ съгражданитѣ ни и да ме наставя въ училището си. Байнгтонъ успѣ да нарѣди дѣвическо протестанско училище, въ което захванахъ да ходатъ и отъ доста лични фамилий дѣвоици. Слѣдъ двѣ години обаче жена му заболѣ и той остави градътъ ни. Като че ли отъ Бога става, та дойде другъ на мѣстото му, който не само, че неможѣ да слѣдва пътя на прѣдшественникътъ си, нѣ и самъ развали направеното. Морезъ, новия мисловнеръ, бѣше глупавъ и грубъ человекъ. Единъ день нѣколко младежи, раздразени отъ грубото поведение на Морса къмъ Българитѣ, натрупали се прѣдъ къщата му и съ камъни везувил стѣклата на прозорцитѣ. Морезъ отнесе работата въ сѣдилището, затвори много граждани и заплашваше правителството, че ако не накаже прѣстѣжи

лицитѣ, както трѣбва, ще се отнесе къмъ Английскій посланикъ въ Цариградъ. Турекото правителство постъпи обаче по-благоразумно отъ него. То свика двѣтъ страни и сиолучи да ги помпри. Тая посетка на Мореа, която и самитѣ му ученици осѣждахъ, го направи вече невѣвозможенъ въ поста си, той самъ остави градътъ ни. Гражданитѣ разумѣхъ, че най-добро сръдство, за да се отмахнатъ протестантитѣ отъ градътъ ни е, да се нарѣди главно дѣвическо училище, по-скоро догдѣ не е испратенъ другъ мисонеръ на мѣстото на Мореа. Тѣй и стана. Въ новоотвореното дѣвическо училище при църквата Св. Никола се прибрахъ всичкитѣ дѣвици отъ градътъ, даже надойдохъ и доста страни отъ разни градове, за които се урѣди и пансионъ дѣвически. Слѣдъ двѣ години числото на ученичкитѣ нарасти до толкозъ, щото помѣщението стана недостатъчно. Гражданитѣ останахъ съгласни и съградихъ ново здание при църквата Св. Богородица. Пансионътъ се надзираваше отъ 4 гражданки заедно съ стария учитель — писателя на тия заниски. Въ доста добъръ рѣдъ пансионътъ се удържъ до дохожданието на Руситѣ въ градътъ ни.

Управлението и поддържанието на градекитѣ училища до 1848 г. бѣше отъ черквитѣ, а по-нататкъ ставаше отъ общината. Исполно общината ни бѣше като частно събирание на нѣколко по-лични граждани; отъ 1849 год. обаче Рановъ, учителътъ, ѝ даде пълно устройство и тя вече уситѣ да бжде до нѣгдѣ припо-

злата отъ турекото правителство за да се занимава съ чисто религиозни и училищни работи. Назначеното Българека или Народна Община глеждѣше и бодѣше очитѣ на правителството, затова трѣбваше да се нарече Църковна Община. Събранята на тѣй учръждение ставашъ въ метохътъ на Баба-Града всѣхъ сестница въ петъ слѣдъ обѣдъ, а въ нужда и въ празнични дни. Общината располагаше за нуждитѣ расходи, особно училищнитѣ, съ капиталъ, който бѣше повѣренъ на каснеръ — единъ отъ членовѣтъ на общината. За основанието на общинската каса приказвалъ ми е Х. Колю Пипова слѣдующето. Имаше въ града си 8 метоха: 3 Свѣтогорски (Хиландарскій, Иверскій и Зографскій), сестѣ: Рилскій, Свишадскій, Бачковскій, Мѣглишки и Божигробскій. Въ Аккарджа бѣхъ 5, въ Св. Никола 1 и въ Св. Дмитрия 2. Въ единъ отъ тѣзи, въ тѣй нареченая Баба-Града, въ Аккарджа, бѣше испратенъ спорѣдъ обичая отъ страна на мѣнастиря въкоѣ си калугеръ Филаретъ, (който по прѣди живѣлъ въ Руссия, въ Москва?) като таксидиотъ, да прибира и варди мѣнастирскитѣ приходи и имущества. Познавахъ лично тоя старецъ като ученъ, добъръ и честенъ човѣкъ. Говорѣше се, че сѣщия щѣше да се назначи отъ Гръцката Патриаршия за епископъ нѣкъдѣ, ако да не бѣше наскоро заболѣлъ и умрѣлъ. Похивна се и се погребѣ въ градътъ ни (1845?). Мѣжду другитѣ нѣща, които остави, намѣрихме и едно малко количество пара (20,000 гр.), които гражданитѣ освоихъ. Слѣдъ малко ва негово

жето манастиря испрати другъ, който трѣбваше да прибере всичкитѣ пѣща на архидеяственникътъ си, които считахъ за манастирски. Прѣдадѣ се всичко, освѣнъ паригѣ, и се писа на манастиря, че пари не се намерихъ. Старцитѣ писали въ Патриаршията, нѣ и туй не имъ помогна. Така туй малко количество бѣше първата основа на общинската каса. Тия пари слѣдъ това се раздадохъ съ лихва мѣжду сигурни еснафи (художници) съ условие да плащатъ лихва съразмѣрно съ взаменитѣ пари. Така годишно приходѣтъ отъ еснафитѣ възлизаше на 10,000 гр. За оголѣние на фондѣтъ, общината задължи всѣка градска черква да внесе по една помощъ, съразмѣрна на приходитѣ ѝ. При тия помощи се прибави и прихода отъ вѣнчилата (вули, 1860 г.), збиране жито и пр. Криво-лѣво отъ тия доходи се поддържахъ градеки-тѣ ни училища нѣколко години. Като нарасти обаче числото на ученицитѣ, трѣбваше да се посѣгне и къмъ други ерѣдства. Задължихъ се черквитѣ да внесатъ мѣ-голѣми годишни помощи: Св. Никола и Св. Богородица даваха по 10,000 гр., а Св. Димитрий и Св. Троица по 4000. Осванъ тия, влизахъ въ касата и случайни приходи отъ завѣщания, доброволни помощи и др. Въ особенъ списекъ ще спомена имената на родолюбивитѣ покойници и подкрепители на народното образование, които до сега помня. До каква сума бѣше достигнала общинската каса до смъртъта на бившия касиеръ Х. Димитръ Х. Бончева не зная. Тугахъ слѣдъ смъртъта на тоя, гражданитѣ повѣриха

жестъ касиерството и тогatzъ узнаха, че чистъ годишенъ приходъ отъ градѣтъ и околината се въскоча-ше на 80,000 гр. На мое време и селата внасяха помощи за поддръжане на училищата, като се въззвухъ отъ туй да пращатъ на образование селскитѣ дѣца безплатно въ градскитѣ училища. На бѣдѣтъ есеки дѣца даже общината доставише безплатно храна, топливо и книги. Отвѣдъ общинската ни каса не е имала никога и никакъвъ приходъ, освѣнъ една случайна помощъ на 1849 и 1850 г. отъ по 1000 гр. отъ покойния Шумиенецъ Марицо Бенли. Тоя простъ фактъ, че касата на общината ни отъ 1841 г. до войната (1876), при всичкитѣ расходи, които постепенно се въскочавахъ, се увеличаваше, викада се, че общината ни е състоила отъ хора, които дѣйствиелно сѣ занимавали отъ сърдце за народното дѣло. И така е, когато управлението на всѣка обща работа се повѣри въ рѣцѣ на разумни и дѣтелини мъже, тогatzъ се достига егорично драгоцѣненъ плодъ. Ето време, въ което тѣй силно загърмѣ по отечеството ни славата на тия достойни наши граждани, трудѣтъ на които принесе работници отъ развити и честити синове, пъргави и бодри дѣщери по цѣлото ни отечество, съ бѣдната Македония засдно. Вѣрвамъ, че сега е дадено нуждното удовлетворение на ония наши граждани, които свѣтътъ не остави безъ да закачи съ обикновенната злоба и естрасть на дневния животъ. Знаемъ ги ние — благодарнитѣ, знаатъ се и тѣ сами. Туй стига. ....

Но действителността на градската ни черковна община отъ 1866 год. взѣ по-голямъ размѣръ. Трѣбваше да се даде по-широка почва на младото дърво, да развие по-нашироко и по-надълбоко корени, за да достигне оная величина, която се изисква за да закриля повече хора. Храмътъ на образованието, на който основитѣ се вече положилахъ, трѣбваше да се разшири извънъ градътъ, въ прѣдѣли колкото е възможно по-голыми. Прѣдстоѣше на общината ни двойни усилия, работа още по-заслужна, понеже почвата, върху която имаше да се работи, бѣше съвѣемъ непригодна, а работниците бѣхъ малко! Тая деятельность на общината ни бѣше по урѣжданieto на селскитѣ училища. Благодарение на востоянитѣ трудове на общината ни, както и на голѣмото ѣ влияние върху селенитѣ, въ течение на нѣколко години значението на „школото“ по селата се позна, още повече когато у най-първо урѣденитѣ селски училища се показахъ добритѣ слѣдствия. Селенитѣ отъ разнитѣ села даже страстно се надирѣварвахъ въ свѣтото дѣло, тъй да кажа като европейцитѣ въ модата. Училището и учителътъ имъ станахъ прѣдметъ за говорене, отъ таквоякъ значение като вивята за добра жетва. Годишния испитъ на младитѣ имъ дѣца бѣше втори сборъ, който младо и старо, момъкъ и мома очаквахъ цѣла година, едни за особната радостъ, да видѣтъ чадата си „какъ хортувѣтъ отъ книга“, други да ославятъ такъвъ радостенъ день съ веселба и хоро! Селото въ деньтъ на испитанието прѣдставяше едно цѣло де-

мочадие при домашенъ миръ, който трѣбваше да се сподѣли и съ гости отъ съседнитѣ села и отъ градътъ. Тая истина не кара да вѣрваме, че у нѣкой народъ въ началото не е влизало образованието така лесно и въ такъвъ чистъ народенъ характеръ, както у Българитѣ. А туй значи много за бѣдността ни.

Като се поурѣдихъ (до 1870 г.) училищата почти по всичкитѣ Заирски села, общината ни съ цѣлъ да държи постоянно надзоръ надъ тѣхъ за поддръжанieto и усилванието имъ, нарѣди учителски събрания отъ цѣлата кааза и градътъ, всѣка година по два пъти, прѣвъ празникитѣ по коледи и великденъ, съ Св. Николското училище, въ градътъ. Всѣки учителски сборъ траеше по три дни. Въ първнитѣ заседания се изработи учебна программа обща за всичкитѣ училища, правилникъ за заседанията на сборътъ и пр. съставихъ се статистически бѣлѣжки за учителитѣ, за учителитѣ и тѣхнитѣ заплати, условия съ селачитѣ и пр. Условиитѣ писма на всичкитѣ учители се прѣглѣдвахъ у удостовѣрявахъ отъ общината. Всѣки учителъ трѣбваше да доставя въ сборътъ свидѣния за слѣдствието на работата си, които трѣбваше да бѣдѣтъ завърсени съ подписи и печатъ на селската община. Освѣнъ по училищното дѣло въ учителскитѣ сборове се разнеквахъ въпрѣсн и по общото образование. Учителитѣ се задължавахъ да поучавѣтъ селенитѣ сегизъ-тогизъ и въ празниченъ день слѣдъ черквата чрѣзъ сказки, четение вѣстници, книги и пр. Тѣ бѣхъ задължени още да сбирѣтъ стари народни

жъсни, старинни паметки и пр. Всяка година въ последното заседание учителския сборъ поканиаше градската ни община, за да ѝ прѣдаде отчетъ за положението на работитѣ. Тогазъ общината отдаваше похвала и благодарностъ на трудолюбивитѣ, а съвѣти на немарливитѣ учители.

По-подиръ, като се уздрави ходътъ на училищата по селата, учителскитѣ сборове ставахъ само беднѣжъ въ годината, едно за облъчение на учителитѣ и друго затова, защото общината възложи на нѣколко свѣщенници единъ видъ инспекция, да обикалятъ училищата по селата и да давхъ свѣдения за ходътъ на церковнитѣ и училищнитѣ работи.

Намирамъ за нужно да вмѣстя въ занежитѣ си жъщо и за дохожданието въ градъгъ ни на Българскій дѣдо владика Иларионъ, Търновскій Митрополитъ. Туѣ бѣше на 1873 г. когато приготвлявахъ смѣтка на кассеретството, което градската община бѣше възложила менѣ, слѣдъ смъртъта на общинскій кассеръ, Х. Димитра Х. Бончевъ. Дѣдо владика се интересуваше най-много за суммата отъ вѣчилата, която бѣше влѣзла въ общинската каса, и като му я прѣдадохъ освободихъ се отъ тая владикова ангаря. Извинете, че натиквамъ, защото на толкозъ общински добрини и училище — Боже пази, полудѣва човѣкъ. Дѣдо владика дойдѣ въ града ни и слѣзе въ къщата на покойния дѣда Х. Георгия Стоевъ. Тогазъ нашитѣ граждани се раздвоихъ на двѣ противни страни, за което добро, слушахъ, градътъ трѣбваше да благо-

дари на дѣдо владика. Види се, той искаше тъй да стане спорѣдъ пословицата: „раздѣли и царувай.“ Прѣди да прѣдамъ смѣткитѣ си, възложи ми се да прибера останалия дѣдо владиковъ данѣкъ (вѣчилата) отъ свѣщенницитѣ. Боже съхрани, още една гърбица! Понеже нѣмахъ никакви градеки пари за разноски за готварницата и коньстѣ на дѣдо владика, харчихъ отъ събранитѣ за него пари отъ вѣчилата. Като прѣдавахъ сегитѣ на отиванието му смѣтка (която трѣбваше, разумѣва се, да бѣде много ясна, защото знахъ какви сж нѣкои дѣдо владиковци, че гдѣто не сж сѣли и копали, тамъ искатъ да женятъ и колкото се може повече) бѣхъ извадилъ и суммата за разноскитѣ му, която се въскачваше до 30,000, словомъ трѣсетъ хиляди гроша, като забѣлѣжихъ обаче, че прави туѣ само за изравнение на смѣтката, а че по-нататѣкъ остава мѣжду него и гражданитѣ да се споразумѣтъ. За тая извадена сума се разгневихъ ония граждани, които държѣхъ неговата страна и ми казвахъ: „кой ти заповѣда да ти вадитъ отъ паритѣ на дѣдо владика?“ — „Никой другъ освѣнъ Аритметиката,“ отговарѣхъ имъ азъ. Горкитѣ ваши граждани, надирѣварвахъ се, кой кого по-напрѣдъ да оклѣвети прѣдъ дѣдо владика, а той ловѣше риба въ мѣтната вода. Поми, който му мина на рѣка, защото нѣмало доволно пѣстри за стадото; вѣнчава, упѣва, помѣнува по гробаща, освѣтлява нови църкви, съ една дума, нищо не остава безъ владишки молитви и благословии. Меся не

гдѣто се учи нѣколко години. Мѣжду това събираше въ Россия даромъ различни книги за България и съ тѣхъ се завърна въ градътъ ни съ парцело име Х. Захария *Княжеский*. Отъ донесенитѣ книги той раздаваше по разни градове, като вземаше расписки за приемането имъ — доказателство, че бѣше задлъженъ да ги раздава безплатно. Останали отъ него книги (5—6), кола се намирахъ въ Мъглишкия мѣнастиръ (село Мъглишъ, Казилджиска околина) на съхранение, до изгарянето и разбиването на мѣнастиря отъ турската войска въ битката отъ послѣдната война. Казвахъ, че мѣжду тия книги се намирали и нѣкои важни рѣкописни стари книги, които Х. Захария билъ събиралъ (вѣроятно да испраща въ Россия). Хаджи Захарий дадѣ трудно начало, като пръвъ извади въ странство двѣ Български дѣвници изъ градътъ ни (1853). Съ голѣми убѣждения придоби дѣщеритѣ на буля сина Миха Каличка, Саша Милкова и Анасташа Михова, прѣблече въ мъжки дрѣхи и съ мъжки имена ги заведѣ въ Россия, гдѣто ги настана въ училище. На чий издържанье се учихъ тия дѣвници цѣли 6 години въ Россия, какой незнае. Анасташа, като учителка, служи на народа си непрѣкъснато въ Стара Загора, сети въ Габрово, а сега слѣдъ войната като управителка на областната дѣвическа гимназия въ Стара Загора.

Значително число момчета и момичета обаче захванахъ да се испращатъ въ странство отъ 1862, най-първо чрѣзъ съдѣйствието на заслужний ни съгражданинъ и

общинаръ Х. Господинъ Славовъ. Като прѣдставителъ на градътъ ни по Черковний въпросъ заминахъ се въ Цариградъ съ нѣкои си влиятелни лица прѣдъ Сърбекото правителство и издѣйствувалъ чрѣзъ тѣхъ да се испратятъ отъ градътъ ни 3 момчета и 3 момичета, да се учятъ въ Бѣлградъ на издържанье изъ Сърбекото правителство. Щомъ Х. Господинъ се завърна отъ Цариградъ, избрихъ се: Зюмбюли Ивацкови, Талимова, Смарайди Начова, Желка Нонъ Иванова, Георги Беневъ, Петръ Ивановъ и синъ ми Мирчо Атанасовъ и се испратихъ и натъквихъ въ Бѣлградъ. Слѣдъ 6 години момчетата, като свършихъ Гимназията и Богословското училище, а момичетата слѣдъ 4 години, завърнахъ се въ градътъ ни и настѣпахъ въ учителски служби. Отъ тѣхъ Беневъ и Атанасовъ изово излъзохъ въ странство по на 3 години, първий а Филология а вторий за Земледѣлческа наука. Осѣнъ М. Атанасовъ и Смарайди Начева другитѣ получвахъ отъ градската ни община и по малко паричка помощ, както и пѣтти разноски. Второто ходене въ странство на Бенева бѣше на пълно издържанье отъ общината.

Пакъ чрѣзъ съдѣйствието на Х. Господинъ Славовъ испратихъ прѣдъ 1862 год.: Начо К. Планински, Станъ Колевъ, Генчу Бѣлчевъ и Георги Иванчовъ (родомъ изъ Нова Загора), всички въ Букурещъ и медицина. Генчу Бѣлчевъ по болка се завърна, а одиръ се испрати въ Чешко на издържанье на общината. По-подиръ се испратихъ въ Прага: Еленка Х.

оста
на
Под
лъ г
нари
трѣбъ

Георгева на иждивение на родителитѣ ѝ и Теофанъ Х. Маркова на иждивение на саунджийски еснафъ.

Отъ 1870 год. на горѣ излѣзохъ младежи въ странство, по наука: Ганчо Петковъ (за медицина), Д. Науиовъ (за земледѣлие), Атанасъ Т. Илиевъ, Иванъ П. Саллабашевъ, Нано А. Макаковъ, Ив. К. Череповъ, Стефанъ Кимряновъ и Василь Атанасовъ (по-младия шивени); за занаяти: Х. Т. Сяровъ, Димитръ Т. Гайдаровъ и Иванчо Х. Колевъ за саунарство, Михаилъ Г. Миховъ за часовникарство, Атанасъ П. Георгиевъ (Ново Загорець), Начо П. Колевъ, Василь Маноловъ, Михаилъ Х. Димитровъ за табаклъжкѣ, Василь Стоиловъ (Джингата) за вапцарство и Кою Славовъ за столарство.

Въ 1858 год. се отвори въ градътъ ни за първи пѣтъ Читалище. Най-голяма заслуга за урѣжданieto на туй дружество принадлежи на първия ни учителъ Тодоръ Шишковъ. Благонамерениата мисль на Шишкова се поерѣшна добрѣ най-първо отъ другаритѣ му учители и отъ тукъ тя отиде по-надалечъ, въ гражданитѣ. Читалището въ града ни бѣше втори разсадъ, второ огнище на свѣтлината, която тѣй добрѣ както отъ училищата пронизваше цѣлата масса граждани, безъ различие на голѣмо и малко, богатъ и сиромасъ. Слѣдъ първа покана, която Шишковъ отпрати къмъ гражданитѣ, стече се значително число членове, съ пожертвуванията (въ книги и пари) на които дадѣ се животъ на първото дружество читалище. Отъ събранитѣ книги измѣжду членоветѣ излѣзе пър-

вта скромна библиотека, която сътѣ отъ година на година се допѣляваше съ нови книги. Първий прѣдседатель на читалището ни, разумѣва се, трѣбваше да бѣде Шишковъ. Той изработи уставътъ и поведе дружеството къмъ цѣльга — образованието на гражданитѣ чрезъ четение книги, вѣстници, поучавание съ скаски и т. н. т. Слѣдъ 4 годишно водение на дружеството Шишковъ замина за Франция и азъ наетжихъ на мѣстото му. Читалището стана достѣпно всѣки денъ за всѣки гражданинъ и не мишуваше денъ безъ посѣтители. Голѣма дѣятелность постигна читалището ни въ младитѣ на съграждани Георги Бенева и Петръ Иванова, които слѣдъ завръщанието си отъ странство настѣжихъ въ управлението на читалището. Въ туй време читалището ни достигна до 500 члена. Всѣка недѣля ставаше поучителна скаска въ Акадѣженекото училище, гдѣто салонътъ не постигаше за голѣмото множество отъ любонитни слушатели. Цето време читалището располагаше и съ голѣма вече библиотека, която всѣки денъ и всѣкому граждани бѣше достѣпна. Читателитѣ можѣхъ съ расписки да си взематъ книги на уречено време и дома си. Читалището още по-подиръ (отъ 1873 г.) държѣше недѣлно училище, въ което се учѣхъ да четѣтъ, пишѣтъ и смѣтатъ младежи чираци отъ всичкитѣ еснафи. Учителитѣ, обикновенио двама отъ членоветѣ на читалището, безилатно испѣлявахъ тая толкова заслужна длѣжнoсть. Читалището даваше и прѣдставления въ полза своя и на училищата (цето време най-обикната

писев: Михалъ, Генова и Криворазбрана цивилизация). На края на всѣка година читалището си правѣше публичен отчетъ за дѣлата съ присѣтствието и на черковната община. Последнята война прѣкъсна живота на читалището ни. Капиталътъ на Читалището около 60,000 гр. остана у последния касниеръ Костаки Жековъ, който и до днесъ е живъ, но нито той си припомня нищо за имуществото на читалището, нито и гражданитъ се грижатъ за тия пари, съ които може да се прѣдприеме сега още по-обширно дѣло. Вѣроятно съ капиталътъ на читалището ни се ползуватъ и до сега частни лица, което не прави честь на гражданитъ ни. Дано бждѣщето ни принесе граждани, които да цѣнятъ общото добро повече отъ частний интересъ. Въ туй отношение политическата свобода ни развали, отъ колкото да ни свѣти.

Добрия примѣръ отъ дружеството на гражданитъ последвахъ гражданитъ ни. Въ 1866 г. урѣди се женското дружество „Майчина любовъ“ на сжщитъ основи. Още повече, дружеството си означи и твърдѣ хуманната задача, да подпомага бѣднитъ ученички. Още отъ първото учрѣдително засѣдание на дружеството се узна, че гражданитъ ни добръ поспрѣхатъ възвишената идея, като се напредварвахъ въ паричнитъ си пожертвования, съ които се основа и първия капиталъ на дружеството. Първото управително тѣло състоѣше отъ: г-жа Ташка Х. Господинова, прѣдсѣдателка, азъ-подпрѣдсѣдатель, учителката Ма-

рийка Иванова-писарка и по 4 госпожи отъ всѣка четвърта часть на градътъ. Касниерството на дружеството изпълняваше общинския касниеръ. Управителното тѣло държѣше двѣ засѣдания въ седмицата, а цѣлото дружество ведѣжъ въ недѣлата, слѣдъ черква. Почти всѣка недѣля се държахъ сказки отъ ученолюбивитъ членове (повече учителкитъ). Годишно плащахъ членоветъ по 20 гр. по-сетѣ по 10 гр. „Майчината любовъ“ имаше право за надзоръ и на дѣвическитъ училища, най-повече върху успѣхътъ и рѣдовното ходение на дѣвойкитъ. Всѣкий четвъртъкъ посещавахъ училищата и пансионътъ. Капиталътъ на дружеството, който слѣдъ смъртта на общинския касниеръ прѣхъ, като новъ касниеръ на общината и дружеството, бѣше повече отъ 30,000 гр. Дружеството „Майчина любовъ“ работи непрѣкъснато до разорението на градътъ ни въ последнята война. Между това време на прѣдсѣдателското мѣсто се изрѣдихъ още госпожитъ: Захаринка Х. Андюнова, Х. Нейка Х. Славова и Еленка Х. Колева.

Списъкъ на учителитъ въ Стара Загора, които учителствувахъ отъ 1841 до 1881 год.

I Въ Св. Николското училищ.

1. Даскалъ Петко, най-старъ учитель. Учителствува повече отъ 50 год.
2. Атанасъ Ивановъ, писателъ на тия записки. Учителствува отъ 1833 — 1837 и сетѣ непрѣкъснато отъ 1841—1881 год. (44 год.).

3. Тачу Марковъ, учитель и пѣвецъ въ Св. Пискала.
4. Георги Бойчевъ, Кюмороолу.
5. Пенчо Миневъ, учи 5—6 години.
6. Наню Тодоровъ, учи 3—4 години.
7. Христо Славовъ, учи една година.
8. Наню Дамитровъ,
9. Димитръ Т. Гайдаровъ,
10. Григоръ Зафировъ, учи малко време.
11. Георги Беневъ
12. Петръ Ивановъ
13. Генчо Бѣлчевъ
14. Наню Атанасовъ
15. Василь Атанасовъ
16. Христу Куртевъ
17. Мита Ивановъ
18. Петръ Коевъ
19. Георги Маджаровъ
20. Мирчо Атанасовъ

Странни учители.

21. Тодоръ Шишковъ отъ Търново (отъ 1852 — 1862 година)
22. Атанасъ Бѣлчевъ отъ Чирпанъ
23. Костандинъ Чехларскій отъ Елена
24. Йонко Ивановъ отъ Енина.
25. Стоянъ Вѣженевъ отъ Клебура
26. Д. Витановъ отъ Тръвна
27. Господинъ Папучовъ (за турскій Языкъ).
29. Павелъ Дагоровъ отъ Калюферъ.
30. И. Р. Славейковъ отъ Тръвна.

31. Кжню С. Калжджовъ отъ Стара Загора.
32. Атанасъ Ферманджиевъ отъ с. Дервени.
33. Янко Пеневъ отъ Татаръ Назарджикъ.
34. Александръ Козаровъ, отъ Сливенъ.
35. Георги Поповъ отъ Казанлъкъ.
36. Мънко Радевъ
37. Никола Т. Спахиевъ
38. Койчо Желевъ
39. Димитръ Т. Гайдаровъ

}	въ първонач. учи-
}	лище, всѣхъ отъ
}	градътъ ии.

II Въ училището при Св. Богородица (Акарджа).

1. Даскаль Наню (Клати Гора). Учи повече отъ 50 години.
2. Даскаль Минчо Баневъ. Учи 10 години.
3. Янко Банчевъ Салганджиевъ. Изучилъ Еленскій языкъ въ Букурещъ при Митилвиея.
4. Старий учитель Ивановъ отъ Сливенско. Учи все на Еленскій языкъ около 50 год. и безъ малко иѣше да погърчи градътъ.
5. Х. Захарий Княжескій.
6. Данаилъ отъ къдъ Жеравненско. Учи около 10 години.
7. Андоаки Сюрмели. Съ клеветитъ си проижда Неофита Рилскій.
8. Неофитъ Рилскій — само 18 дни.
9. Любомиръ Младеновъ, отъ Австрийскитъ Сърби. Учи 12 години.
10. Иванъ отъ Айтоско (Повръденъ въ лѣвата рѣка), стоя само 20 дни.

11. Иванъ Богоевъ (по-старий Богоровъ) Стоя 5 — 6 мѣсеца,

12. Стефанъ П. Ивановъ, който пръвъ ходи въ странство да се учи.

13. Костадинъ Рановъ. Учи двѣ години.

14. Нѣкой си Гръкъ Акъбашъ. Учи на Елински нѣколко дѣца.

15. Иванъ Караязовъ, стоя малко време и замивна за Сопотъ.

16. Филипъ Велевъ отъ Казанлъкъ.

17. Стефанъ Казанлъченица.

18. Атанасъ Бѣляевъ отъ Чирпанъ.

19. Стефанъ Чирпански.

20. Господинъ Ваклидовъ отъ Казанлъкъ — една година.

21. Димитръ Поповъ отъ с. Дервеня.

22. Тончо Мариновъ

23. Михалъ Коларовъ

24. Стефанъ Минчевъ

25. Стефанъ Мариновъ

} всички отъ градътъ ни

III Въ училището при Св. Димитрия.

1. Старий учигель Петко (и въ Св. Никола).

2. Тодоръ Шишковъ (и въ Св. Никола).

3. Стефанъ Д. Петковъ.

4. Стефанъ Минчевъ (сетнѣ въ Аарджа)

5. Кжню С. Калжджовъ („ „ Св. Никола),

6. Христо Стойновъ

7. Сава Вълковъ

8. Петко Х. Зафировъ

9. Мирчо Миревъ

10. Мирчо Андоновъ

11. Георги Петковъ

12. Христо Чернооковъ

Всички (освенъ Шишкова) отъ градътъ ни.

IV Въ училището при Св. Троица (Гибраня).

1. Георги Коларовъ, учи само двѣ години. Отъ градътъ.

2. Наню Тодоровъ (послѣ въ св. Никола), отъ градътъ.

3. Димитръ Чирпански.

4. Слави Дойковъ, най дълго време отъ всички учителствува. Отъ Градътъ.

5. Стефанъ П. Ивановъ (сетнѣ въ Акарджа).

6. Иванъ Цвѣтковъ, отъ градътъ.

7. Костадинъ Радоевъ „ „

8. Ив. П. Каневъ отъ с. Енина.

Отъ учителкитѣ можеть да сгваня съ памятьта си само тия:

1. Анасташа Михова, въститаница въ Россия.

2. Саша Милкова, „ „ „

3. Зюмбиола П. Талимова „ „ Сърбия

4. Желка П. Иванова „ „ „

5. Смараиди Начева „ „ „

6. Еленка Х. Георгева „ „ Чехия

7. Донка Х. Маркова „ „ „

8. Теофано Х. Маркова } Въститаници въ

9. Теофано Ненова } градското училище.

10. Кера Д. Бакарджиева }

Списъкъ на старитѣ дѣятелни граждани,
които доварихъ при отварянието на взаимно-
то училище въ 1841 г.

1. Х. Начо Х. Вълчовъ
2. Х. Георго Стоевъ
3. Х. Стоенчо
4. Х. Пенчо Казанджи
5. Х. Митю Казанджи
6. Х. Дечу Куюнджи
7. Х. Косю Казанджи
8. Х. Курти
9. Х. Стамо Вълчовъ
10. Х. Илю Х. Николовъ
11. Х. Койчу Кюркчи
12. Х. Слави Х. Пенчовъ
13. Х. Петко Спирекъ
14. Х. Георги Х. Генчевъ
15. Х. Иванчо Стоевъ
16. Х. Тома Абаджи
17. Х. Петръ Фурунджи
18. Х. Стоянъ Кавалджи
19. Дечу Дранкала
20. Х. Колю Пицова
21. Х. Желчу Ракаджи
22. Х. Желѣзко Трифоновъ
23. Х. Марко Казанджи
24. Димитръ Папазоолу
25. Слави Д. Дечовъ
26. Теню Тошевъ

27. Леву Никовъ
28. Юргакъ Сюркчи
29. Насту Яйджи
30. Диму Азмапъ
31. Иванчу Стояновъ
32. Стоянъ Казанджи
33. Мартинъ Хакапъ
34. Митю Казакъ
35. Х. Христоръ Х. Бончевъ
36. Стоенчо Х. Георгиевъ
37. Начу Арпето
38. Косю Митковъ
39. Генчу Поповъ
40. Анастасъ Х. Стояновъ
41. Атанасъ Читака
42. Минчу Козаръ
43. Х. Слави Х. Нейкенъ
44. Ходжоолу Андрея
45. Петръ Сливковъ
46. Димитръ Шопа
47. Старий Кюмюръ
48. Попъ Профиръ Х. Василевъ
49. Трифонъ Илиевъ
50. Санди Яйджи.
51. Иванъ Халача
52. Андрей Бакарджи
53. Слави Коевъ
54. Тодараки Х. Косевъ
55. Мутагчи Марку

56. Минчу Бановъ.

Граждани, които имахъ най-голямо участие въ градскитѣ и училищни работи. (отъ 1842 год. до по-слѣдната война).

1. Х. Господинъ Славовъ
  2. Иванчо Стояновъ
  3. Х. Андонъ Х. Митевъ
  4. Сава Х. Тодоровъ
  5. Х. Димитръ Х. Пенчовъ
  6. Х. Стефанъ Х. Минчевъ
  7. Кръстю Кюмрена
  8. Х. Зафираки
  9. Иванчу С. Саллабашъ
  10. Василъ Поповъ
  11. Д-ръ Тодоръ Стояновъ
  12. Иванчу Х. Пенчевъ
  13. Дечу Юргакевъ
  14. Петку Сахатчи
  15. Георги С. Коларовъ
  16. Костадинъ Череновъ
  17. Анастасъ Х. Начовъ
  18. Георги Андреевъ
  19. Славъ Тошевъ
  20. Анастасъ Паневъ
  21. Георги Колевъ
  22. Стефанъ Стойковъ
  23. Х. Димитръ Х. Бончевъ.
-

Списекъ на завѣщателитѣ, които се споменуватъ всѣка година на 11 Май при Черковната Богослужба.

1. Х. Вълчу Х. Стамовъ
2. Х. Георги Стоевъ
3. учителъ Пенчу Миневъ
4. Иванчу Стояновъ
5. Х. Захария Петровъ *Петровъ*
6. Х. Плю Николовъ
7. Т. Христо Маджуна
8. Колчу П. Вълчановъ
9. Баба Калчивица
10. Андрей Никовъ
11. Джорджо Стояновъ
12. учителъ Георги Бойчевъ
13. „ Наню Тодоровъ
14. Славъ Чиневъ Грынчаръ
15. Х. Димитръ Х. Бончевъ
16. Стоенчу Тодоровъ
17. Зафиръ Христовъ
18. Райко Петровъ
19. Колю Загореца
20. Алеко Никовъ
21. Стоянъ Куюмджи
22. Х. Стамо Бакалъ
23. Димитръ Георгиевъ
24. Митю П. Минчовъ
25. Георги Брашлянковъ
26. Ст. Ив. Стояновъ

56. Минчу Бановъ.

Граждани, които имахъ най-голямо участие въ градскитъ и училищни работи. (отъ 1842 год. до последната война).

1. Х. Господинъ Славовъ
2. Ивапчо Стояновъ
3. Х. Андонъ Х. Митевъ
4. Сава Х. Тодоровъ
5. Х. Димитръ Х. Пенчовъ
6. Х. Стефанъ Х. Минчевъ
7. Кръстю Кюмрена
8. Х. Зафиракъ
9. Иванчу С. Саллабашъ
10. Василъ Поповъ
11. Д-ръ Тодоръ Стояновъ
12. Иванчу Х. Пенчевъ
13. Дечу Юргакевъ
14. Петку Сахатчи
15. Георги С. Коларовъ
16. Костадинъ Череповъ
17. Анастасъ Х. Начовъ
18. Георги Андреевъ
19. Славъ Тошевъ
20. Анастасъ Паневъ
21. Георги Колевъ
22. Стефанъ Стойковъ
23. Х. Димитръ Х. Бончевъ.

Списъкъ на завѣщателитъ, които се споминуватъ всѣка година на 11 Май при Черковната Богослужба.

1. Х. Вълчу Х. Стамовъ
2. Х. Георги Стоевъ
3. учителъ Пенчу Миневъ
4. Иванчу Стояновъ
5. Х. Захария Петровъ
6. Х. Илиу Николовъ
7. Т. Христо Маджуна
8. Колчу П. Вълчацовъ
9. Баба Калчовица
10. Андрей Никовъ
11. Джорджо Стояновъ
12. учителъ Георги Бойчевъ
13. „ Наню Тодоровъ
14. Славъ Чиневъ Грынчаръ
15. Х. Димитръ Х. Бончовъ
16. Стоенчу Тодоровъ
17. Зафиръ Христовъ
18. Райко Петровъ
19. Колю Загореца
20. Алеко Никовъ
21. Стоянъ Куюмджи
22. Х. Стамо Бакалъ
23. Димитръ Георгиевъ
24. Митю П. Минчовъ
25. Георги Брашлянковъ
26. Ст. Ив. Стояновъ

27. Х. Георги Генчовъ
28. Тодора Иванова
29. Стоенчо Стамовъ
30. Никола Хорозовъ
31. Михалъ Наумовъ
32. Петръ Ганевъ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Б Р А Й.

1
21894